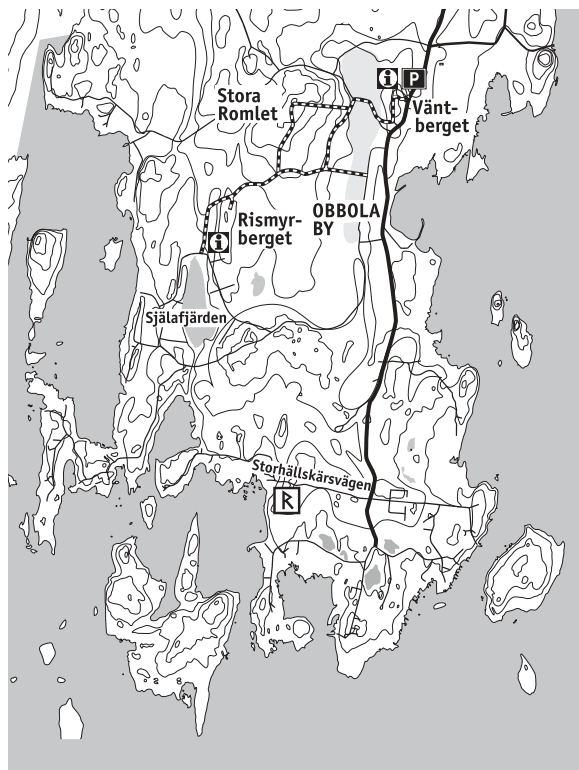

Fornstigen i Obbola

MÄNNISKANS HISTORIA på Obbolaön är omkring 2.000 år gammal. Redan kring tiden för Kristi födelse sökte man sig till Romlet och vad som då var Obbolaön för säljakt och fiske. Spåren efter människor finner vi i form av tomtningar och gropar i klapperstensfältet. Århundraden senare, kring 600-talet e.Kr., begravdes fyra män i rösegravar på krönet av en ö i inloppet till Västerfjärden. En av dem var förmodligen av högre börd. Ön heter idag Rismyrberget och ligger nära

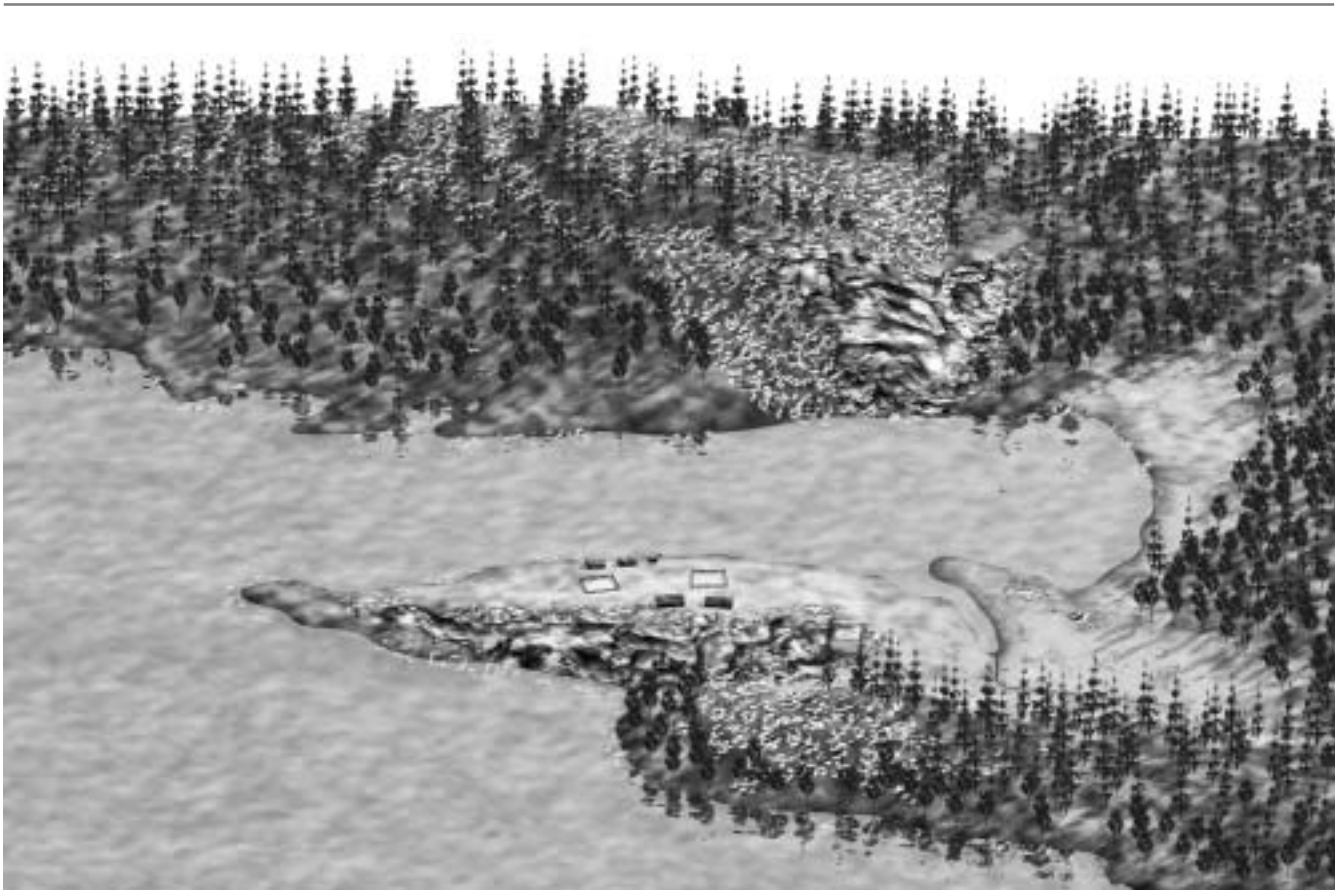

Själafjärden. Vid denna tid, eller något senare, anläggs Obbolas första bosättning på en halvö, Vantberget, väl skyddad från havet av höga klippor som avskiljer en perfekt hamnvik. De människor som bosatte sig här hade förmodligen sin begravningsplats uppe på Stora Romlet, där två vackra, delvis förgyllda dräktspännen av brons, det s.k. Obbolafyndet, gjordes i mitten på 1960-talet.

Fornstigen, som ställts i ordning av Obbola hembygdsförening, börjar vid kyrkans parkeringsplats. Den är 4 km lång och vill visa dessa fornminnen och platser och berätta om ett forntida skärgårdsliv. Längre söderut på ön, längs Storhällskärsvägen, finns de skyltade lämningarna av en medeltida utskärsfiskeplats.

Isslipad rundhäll och informationsskylten vid Vantberget.

Byn på Vântberget låg för tusen år sedan skyddad mot havet av rundade klippor. Nedanför byn ligger båthusen vid den väl skyddade hamnviken. Teckning: Constantin Tica.

§ Radbyn på Vântberget. Foto: Rabbe Sjöberg, 2001.

Vântberget

Från Fornstigens startplats vid kyrkan söker sig stigen upp på Vântberget längs den kvarvarande delen av den gamla byvägen. Här uppe på Vântberget ligger idag resterna av en radby med bostadshusen längs med landsvägen och med ekonomibyggnaderna på sluttningen bakom

husen. Sannolikt har vi här en kanske tusenårig byggnads-kontinuitet. Vântberget är den troliga platsen för Obbolas första bebyggelse. En bebyggelse som vi troligtvis kan härleda till tiden före tusentalet e.Kr. Landet låg då drygt tio meter lägre än i dag och havet sträckte sig som en vik in över den odlingsmark vi ser i dalen nedanför gårdarna.

Under den yngre järnåldern (500 – 1000 e.Kr.) var Vântberget en halvö i yttre havsbandet med en väl skyddad hamnvik. Vi kan föreställa oss den först uppförda gården i skydd och lä nedanför de rundslipade berghällarna. Husen var troligtvis små timrade stugor helt olika de stora hallbyggnader man finner längre söderut. Troligtvis fanns ett separat hus med smedja och några bodar nere vid stranden. På marken ned mot stranden vid hamnviken fanns inhägnade små odlingslotter. Boskapen, kor, hästar och getter, betade på gårdstunet och på de bördiga strandängarna nordväst om dagens Anderssons väg och Karlsviksvägen. På höjdryggen Stora Romlet tvärs över hamnviken låg troligen järnåldersgårdens begravningsplats. Fornstigen passerar denna plats.

I en bågskattelängd från 1539 nämns Obbola första gången i skrift. Vid den tiden fanns här tre hushåll. De som stod för dessa hette Björn Jonsson, Henrik Gunnarsson och Henrik Jonsson. Fyra år senare skatteregistreras även en Olof Jonsson.

Vântberget anses ha fått sitt namn av att kvinnorna, ända in på början av 1900-talet, sökte sig upp på berget för att vänta på att männens sälfångst- och fiskebåtar skulle dyka upp i horisonten mellan öarna Bredskär och Klubbarna. Då doldes inte utsikten ned mot havet av träd som idag. Ända fram till efter andra världskriget betade boskapen fritt på ön och de höll noga efter alla buskar och träd som försökte växa upp.

Själva Vântberget består av ett par vackert isslipade och isräfflade rundhällar. Isräfflorna går i rakt N-S riktning, vilket visar inlandsisens typiska rörelseriktning vid slutet av den senaste istiden för knappt 10.000 år sedan.

Från Vântberget viker Fornstigen ned på en gammal byväg, som leder ned mot Karlsviksvägen. Här kan vi av dagens välklippta gräsmattor och färbetade ängsmark läsa ut den finkorniga, bördiga jord från vilken järnålderns bönder sökte en del av sin utkomst.

Gamla hamnviken

In i slutet av medeltiden var den stora ängsmarken innanför byn en öppen, med tiden allt grundare innanfjärd med slät sandbotten. Några århundraden tidigare, kring 1000-talet e.Kr., var detta troligen en väl utnyttjad hamnvik för de boende i Obbola by. Udden där byn låg skyddade mot den öppna Österfjärden. Västerfjärden kunde man nå via inomskärs segelleder. Hamnviken var omgiven av långsluttande våtängar, där byns boskap betade och där vinterns hö, oftast starrhö, slättrades. Att ro över viken var säkert också det naturliga sättet att nå den förkristna begravningsplatsen, som troligen låg uppe på Stora Romlet.

När viken grundades upp var den till en början sannolikt en allmänning, som sedan skiftades mellan byns stamhemman. Idag kan vi här från Karlsviksvägen se ett av Obbolaöns kvarvarande gamla kulturlandskap. Här hålls landskapet idag öppet genom häst- och färbete. Det tunna jordtacket tyder på att marken mera använts för bete än för jordbruk.

Från en gammal ängslada söker sig Fornstigen uppåt och bakåt i tiden längs en kraftledningsgata. Redan strax bakom ladan kan vi tänka oss hur vägorna skvalpade mot den bergshälla som här bildade strand.

Stora Romlet

Fornstigen når så småningom upp på Stora Romlet, ett av Umeå kommuns större klapperstensfält. Vi ser hur blockfältet upptar hela toppen på höjdryggen. Romlet är toppen på en s.k. bergdrumlin, en bergsrygg överlagrad av istida morän. Moränen har sedan svallats av vågorna så att allt finmaterial försvunnit och bara de rundslipade stenarna finns kvar. Många av blocken är be vuxna av gulgröna kartlavar. På latin heter dessa *Rizocarpon geographicum* och de större lavarna har en ålder som väl överstiger 1.000 år. Vissa av dem är betydligt äldre. Det ursvalade finmaterialet samlades som tjocka sandavlagringar på Romlets norra sida. Då ett svallat blockfält ligger som här i ett krönläge kallas formationen för ett stentorg. Romlet räknas som ett av de naturvetenskapligt värdefullaste klapperstensfälten i kommunen. Tyvärr har grustäckt på 1950-talet brutit bort stora delar av svallgruset på klapperstensfältets norra del och djupa provgropar med intilliggande stenhögar visar att man då hade planer på att förvandla hela Romlet till betong att användas vid byggen i den snabbt växande staden.

Stora Romlet är ett av Umeås största "stentorg". Leden följer bildens högerkant. Foto: Rabbe Sjöberg, 2001.

En tomtning

För knappt 2.500 år sedan började bränningarna här piska en blockig grynnan. Den låg mitt ute i en stor vid fjärd. På grund av landhöjningen höjde sig grynnan, i form av ett klapperstensfält, allt mer över havet. Säkert var den en viloplats för gräsäl och grönländssäl. På fastlandet vid Sörmjöle, Röbäck och dagens Mariehem hade sedan länge människogrunder bosatt sig och bildat våra första bygger. De levde på jakt, fiske och sälfångst, vissa hade kanske även boskap och mindre odlingar. De uppförde stora gravrösen av klappersten vid dåtidens stränder till minne av sina döda. Dessa jägare och fangstmän tyckte säkert att det bullrade och "romlade" om när vågorna slog mot den låga ön och satte de runda stenarna och blocken i rörelse. Kan det vara därför som klapperstensfältet sedan kom att kallas Stora Romlet?

Vi kan vara ganska säkra på att ön säsongsvist användes för jakt, fiske och sälfångst. Möjligen härstammar tomtningarna här uppe på Stora Romlet från denna tid. Det skulle väl stämma i tid med de äldsta daterade tomtningarna på Bjuröklubb i länets norra del. En sådan tomtning ser vi intill Fornstigens informationstavla som en rundad stenvall kring en rensad golvyta. Tomtningarna är rester efter de primitiva hyddor, som från Kristi födelse fram till medeltid användes vid säljakt och fiske. Denna tomtning, av höjden över havet daterad till de första århundradena efter Kristi födelse, är således resterna efter den äldsta byggnaden på Obbolaön. Sannolikt har flera tomtningar funnits på den nu borthackade delen av klapperstensfältet.

Fornstigen fortsätter söderut längs klapperstensfältets östra sida, men avviker man från stigen kan man se små blockkonstruktioner, grunda gropar och låga rösen förmodligen konstruerade vid samma tid som tomtningarna. Här finns även ett mera sentida rägångsröse. Vi går nu i en lätt sluttning nedåt och varje meter i nivå betyder ett hundra år närmare vår egen tid. Där humus och jord

fått fäste blir blockfältet nu allt mera bevuxet av senvuxna tallar, vars ålder är betydligt äldre än stamdiametern antyder. Lite vid sidan av blockfältet passerar stigen över ett slätt område, som vid närmare granskning ej längre ser ut som ett naturligt blockfält. Tydligast är en blockvall kring en grund grop. Detta är fyndplatsen för Obbolafyndet.

Obbolafyndet

På 900-talet, under den period som betydligt längre söderut benämns Vikingatid, begravdes här två små flickor under ett stort stenblock i klapperstensfältet. Den ena flickan var nästan nyfödd, den andra i åtta- till nioårs-åldern. Graven återfanns år 1965 av Obbolabon Anders Granström. Tillsammans med barnskeletten fann man vid utgrävningen, som leddes av Hans Christiansson och Per-

Uno Ågren, även två runda bronsspännen, typiska för en vikingatida kvinnas dräkt. Det ena spännet har ännu delvis en bibehållen förgyllning.

Spännena användes för att hålla fast dräktens axelband. I Sverige finner man oftast bara ett spänne i kvinnogravar från denna tid. I Finland däremot är det vanligt med två spännen. En hittills obesvarad fråga är om de små flickorna var från byn tvärs över viken eller om de var på tillfälligt besök – kanske från Finland? Förbindelserna över Kvarken var säkert goda redan på denna tid. Kanske man rent av redan då hämtade sig sin hustru på andra sidan Kvarken.

Senare har gravar i klapperstensfält återfunnits både norr och söder om Umeå och flera av dem utgörs av runda, låga stenringar. Sådana ser vi även här om vi tittar noga efter. Troligen var blockfältet uppe på Stora Romlet en

Så här kan sälffångstlägret på Stora Romlet ha sett ut för två tusen år sedan. Teckning: Constantin Tica.

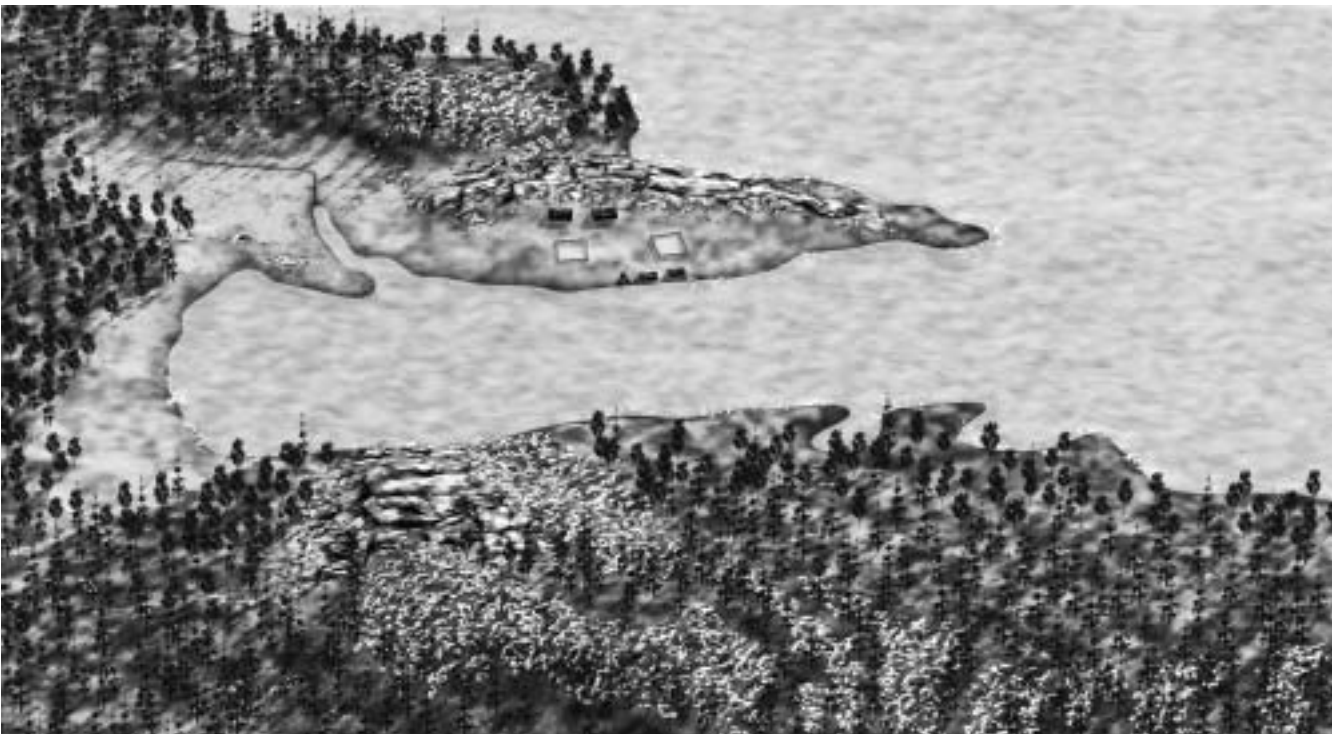
Bronsspännen från Stora Romlet.

förkristen begravningsplats för gården eller byn på Väntberget. I så fall kan det finnas flera ännu oupptäckta gravar här och på andra delar av klapperstensfältet som undgått omfattande täktverksamhet. Sommaren 2002 kommer förhoppningsvis nya utgrävningar att ske här på Romlet och då kanske vi får svar på dessa förmodanden.

Strandterrasser

Stigen söker nu trappstegsvis nedåt från det stora klapperstensfältet. Trappstegen är strandvallar formade ge-

Byn på Väntberget som den kan ha sett ut för ett tusen år sedan. På teckningen syns framför byn den gamla hamnviken och Stora Romlet med den vikingatida begravningsplatsen. Teckning: Constantin Tica.

nom att landhöjningen ständigt bildade nya, lägre strandnivåer och att bränningarna tvättade ur det finare materialet så att bara stenarna finns kvar. Mellan varje strandvall finns en plan yta, en så kallad strandterrass. Ibland kan sänkor anas i dessa strandterrasser. De bildade vattenfyllda små laguner, när terrassen låg vid strandnivån. Vissa strandvallar är betydligt högre än normalt och det tyder på att de formades vid extrema stormar från syd.

Fornstigen når nu fram till den gamla skogsvägen mellan byn och Västerfjärden. Här har man husbehovsbrutit klappersten för betonggrunder och andra murningsarbeten. Stigen fortsätter i riktning mot Själafjärden och passerar stora myrstackar, som tyder på att skogen är frisk och välmående. Här finns även på sidorna några gamla ängsmarker i olika skeden av igenväxning, men som visar på det förr så stora vinterbehovet av hö. Från ängarna bortburen sten samlad i nu nästan övervuxna odlingsrösen pekar på odlarens vedermödor. Fornstigen leder fram till det låga, men intressanta Rismyrberget.

Järnåldersgravarna på Rismyrberget

Obbola var redan under yngre järnåldern (500 – 1000 e.Kr.) en del av en större omvärld. Längs kusten förekom en långväga, men strandnära seglation. Troligen gick den urgamla segelleden in mot handelsplatserna i Umeälvens mynning genom Själafjärden och Västerfjärden. Kanske låg rent av en natthamn i sundets mynning vid Obbolaöns dåvarande sydspets. Rismyrberget var då en ö vid sundets västra inlopp. Här begravdes på 600-talet fyra personer i rösgravar. Vi kan idag se dessa som ett stort, kraftigt skadat röse och norr om detta tre betydligt lägre rösen, som nu är nästan helt övervuxna av lingon och ljung. Troligtvis var en av dem som begravdes i dessa gravar en person av högre börd. Kanske var han Obbolas första storbonde. I graven förde han med sig sina seldon. Resterna

av dessa i form av ett förgyllt remändesbeslag av brons tillvaratogs när graven år 1914 grävdes ut av arkeologen F. Laestadius.

Enligt Laestadius hade gravarna plundrats några år dessförinnan. Då hade remändesbeslaget påträffats i den nordligaste graven. Detta beslag återanskaffades av Laestadius. Vid plundringen lär även ett halvt järnsvärd och andra smäsaker påträffats. Dessa är dock tyvärr försvunna. En uppföljande undersökning av ett av rösena utfördes 1965 av Hans Christiansson och Per-Uno Ågren vid Västerbottens museum. Remändesbeslaget liksom en bronsskälla (rembeslag) från en av gravarna finns nu utställda på Västerbottens museum.

Vi har nu nått slutpunkten på själva Fornstigen. Men härifrån kan vi fortsätta efter stigmarkeringarna bort till Själafjärden eller återvända samma väg vi kom och åter nå byn vid Byvägen eller via de nedlagda minkfarmarna återvända till Karlsviksvägen.

*De markanta strandvallarna på Romlets sydsida.
Foto: Rabbe Sjöberg, 2001.*

Vi har dock ännu en iordningställd sevärighet att visa upp. Vi tar oss därför bort till Storhällskärsvägen och fram till parkeringsfickan ovanför backen ned mot Torshamnen.

Tomtningarna på Vitskäret

Fiske och säl fångst var redan under järnåldern och tidig medeltid lika viktiga näringar som jordbruk och boskapskötsel. Vitskäret, egentligen Vidskäret som uttyds det vida skäret, var vid denna tid en ö. Här vid sundet på Vidskärets sydvästsida, fanns troligtvis Obbola bys äldsta utskärsfiskeläge. Idag kan vi se spår av detta i form av tre fyrkantiga tomtningar. Den fyrkantiga formen tyder på att de är tidigt medeltida grunder till enkla fiskebodas av timmer. En av dessa tomtningar eller bodgrunder har rensats från mossa och bärris för att man bättre ska se konstruktionen. De två övriga har lämnats i nästan det över-torvade skick de befann sig i när de återfanns i början av

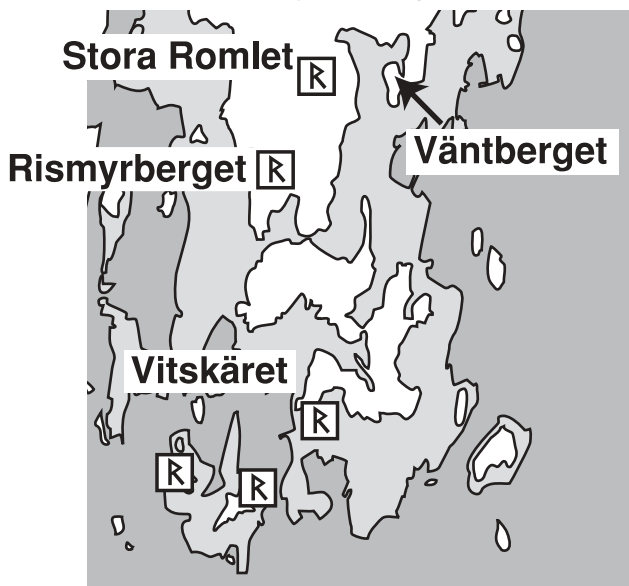
1990-talet. På berghällarna en bit bort finns även resterna efter vad som kan ha varit en kompassros, lagd av runda stenar.

Mellan träden skymtar Torshamnsviken. Namnet Torshamn tyder på mycket hög ålder. Kan hamnplatsen vid tomtningarna ha tillhört en person med namnet Tor (Torbjörn)? Var han kanske en av dem som anlade de första gårdarna på Väntberget? Det är lätt att låta fantasin flöda när man står vid minnena av våra förfäder. Det skall man tillåta sig. Vi vet ju egentligen så lite om den tid som varit.

Rabbe Sjöberg

Denna artikel finns även utlagd i pdf-format på:
www.umeleden.nu.

Vitskäret var på 1100-talet en ö ytterst i skärgården.

fakta RUTA

Fornstigen i Obbola, som invigdes försommaren år 2002, är en av sevärigheterna längs Umeledens planerade södra slinga. Den har tillkommit genom en idé av Rabbe Sjöberg, Obbola hembygdsförening. Sjöberg har även drivit projektet i samarbete med Stiftelsen Umeleden och skrivit de informations-texter som finns att läsa längs stigen.

Skyltarna har illustrerats av Constantin Tica vid Västerbottens museum. Informationsskyltar, kartor och vägvisare har utformats av Bengt-Åke Jonasson, Umeå Fritid. Skyltställen har konstruerats vid Umeå Returmarknad. För uppsättningen av allt detta svarade hembygdsföreningen. Projektet har bekostats med hjälp av Bygdeavgiftsmedel beviljade av Umeå Fritid.